

SLIKE ZAGREBA
OD 16. - 19. ST.

IZLOŽBA
MUZEJ GRADA ZAGREBA
RUJAN - LISTOPAD 1957

SLIKE ZAGREBA
od 16. do 19. stoljeća

*Izložba prigodom 50-godišnjice osnutka
Muzeja grada Zagreba*

*pod pokroviteljstvom Većeslava Holjevca,
predsjednika NOG Zagreba*

MUZEJ GRADA ZAGREBA
LISTOPAD-STUDENI
1957.

Izdao
MUZEJ GRADA ZAGREBA

Tematski postav izložbe i tekst kataloga:

Dr. Franjo Buntak

Likovni postav izložbe i korice kataloga:

Mijo Bišćan

Redakcija kataloga:

Dr. Lelja Dobronić

Na naslovnoj strani:

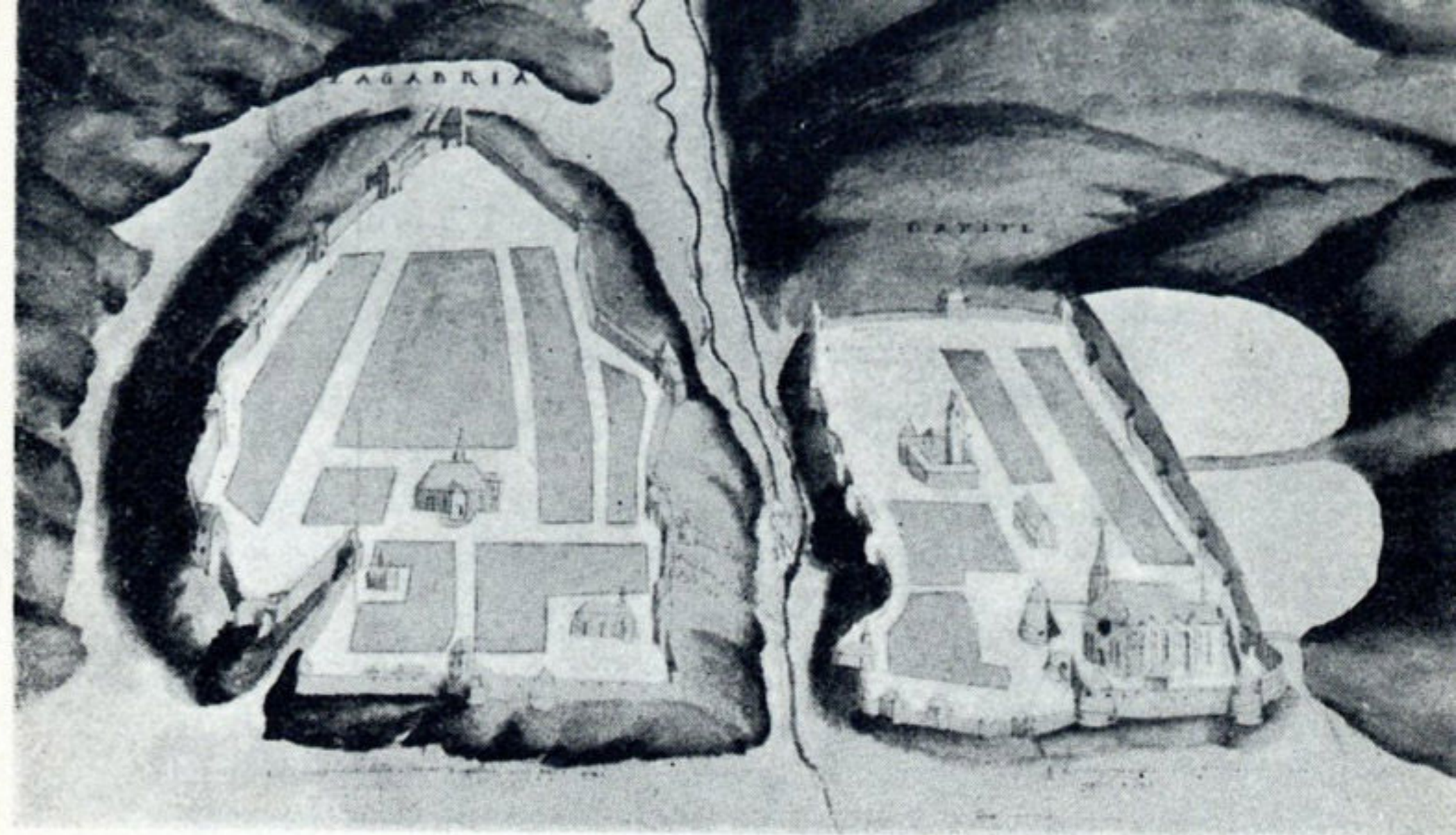
Slika Zagreba s majstorskog lista
iz 1822. godine

Neke starije slike, nacrti, panorame Zagreba prošlih stoljeća, pojavljuju se gotovo redovito u svim edicijama i radovima o Zagrebu, vrlo su popularne i općenito poznate. Druge se publiciraju rijetko ili nikada, i malo ima ljudi, a i to su obično samo stručnjaci, koji su ih vidjeli i znadu, da postoje. Široj su javnosti one uvijek ostajale nepoznate. Isto tako danas još nemamo, bilo u nekoj publikaciji bilo u izložbi, potpuni pregled svih starijih slika Zagreba, nastalih u vremenskom razdoblju od 16. do druge polovice 19. stoljeća. Još nije bilo prilike, da se one upoznaju sve zajedno na jednom mjestu i kao cjelina, i pojedinačno, i da se stvori jasna predodžba o njihovoj kvantitetu i kvalitetu. Iz tih razloga odlučili su muzejsko vijeće i uprava ovoga muzeja, da se priredi, i to povodom pedesetgodišnjice osnivanja muzeja, izložba svih poznatih slika i crteža Zagreba vedutnog karaktera od 16. do druge polovice 19. stoljeća, od vremena, kad su nastale najstarije slike našega grada, do pojave i jačeg razmaha fotografskog umijeća, koje je i na tom području postepeno istisnulo originalni slikarski rad. Ova izložba trebala je prema zamisli biti u neku ruku i priprema za jednu buduću publikaciju, gdje bi sve to bilo kompletno i pregledno, sistematski i naučno obrađeno i prikazano.

Broj poznatih slika Zagreba iz prošlih stoljeća nije naročito velik. Osobito ne onih od 16. do 18. stoljeća. Najstarije slike naših gradova nastajale su dobrim dijelom u vezi sa opasnošću i borbama s Turcima. O nekim gradovima postoji upravo iz toga vremena vrlo bogat i lijep slikovni materijal.

Zagreb u tim opasnostima i borbama nije odigrao značajnije uloge, niti je predstavljao ovdje neku važniju stratešku točku, pa zacijelo zbog toga nije bilo pobude ni potrebe, da se izrađuju njegove slike i nacrti u većoj mjeri i ljepšem, reprezentativnijem obliku. Iz 16. stoljeća poznata je samo jedna njegova slika, zapravo tri varijante jednog nacрта istog tipa. Iz 17. stoljeća imamo dvije, a iz 18. tri slike. 19. stoljeće je znatno bogatije. Ono nam je dalo blizu trideset prikaza Zagreba: ulja, akvarela, litografija, drvoreza, crteža i otisaka. Originali slika iz 16., 17. i početka 18. stoljeća ne nalaze se u Zagrebu. Oni se kao sastavni dijelovi nekih rukopisa i zbirka nacрта starih gradova čuvaju u Državnom arhivu u Beču, dok je jedna slika iz kraja 17. stoljeća otisnuta u IV. svesku Valvazorova djela »Die Ehre des Herzogtums Krain«. Zbog toga su se na ovoj izložbi najstarije slike mogle izložiti samo u fotokopijama. Da bi izložba sadržajno bila što potpunija, nisu izložene samo opće vedute i panorame grada, već i neki stariji prikazi pojedinih dijelova (kao Markov trg iz 1846. od Strohbergera, Jelačićev trg od Hühna i dr.) i neki stariji nacrti (Kneidingerov iz 1766., Haillerov iz dvadesetih godina 19. st., nacrt Markovog trga iz 1845. i nacrt cijelog zagrebačkog teritorija iz 1853/4.) Prvi su zanimljivi u svojim detaljima, a drugi, jer nam prikazuju stanje teritorijalnog razvoja krajem 18. i u prvoj polovici 19. stoljeća. Jedni i drugi upotpunjuju opće vedute grada. Originali slika, nastalih od 16. do 18. stoljeća, su crteži i akvareli, a onih iz 19. stoljeća ulja, akvareli, litografije, drvorezi. Neki od njih reproducirani su i izašli kao prilozi u novinama onog vremena. U pojedinim slučajevima sačuvali su se samo takvi prilozi, otisci, dok su se njihovi originali izgubili. Ovi otisci su za nas unikati i vrijede nam kao dragocjeni originali. A od drugih nekih slika i jednog plana sačuvale su nam se samo stare fotografije. Sva nastojanja, da se pronađu njihovi originali nisu uspjela, pa se smatra, da su i ovi izgubljeni.

Autori najstarijih slika Zagreba, to jest onih od 16. do kraja 18. stoljeća, bili su anonimni. Od kraja 18. i tokom cijelog 19. stoljeća oni sve više izlaze iz anonimnosti, te se za većinu slika iz toga razdoblja znadu njihovi stvaraoci po imenu. Anonimni su ostali uglavnom crteži na cehovskim listovima, a ti su rađeni često shematski i po utvrđenoj šablona. Umjetnička vrijednost starih slika Zagreba, osobito onih iz ranijih stoljeća, osim nekoliko iznimaka, relativna je. One dobrim dijelom nisu ni imale umjetničkih pretenzija, jer su im namjena i svrha bile sasvim druge. Njihova vrijednost ni nije u umjetničkoj kvaliteti, već prvenstveno u njihovom dokumentacionom značenju. Sve one predstavljaju za Zagreb veoma važan kulturno-historijski i dragocjeni dokumentarni materijal.

Nacrt Zagreba iz početka 16. stoljeća (1)

1. NACRT ZAGREBA

iz početka 16 st. (između 1517.—1529.)

Do sada najstariji poznati prikaz Zagreba. Original se nalazi u bivšoj Dvorskoj knjižnici u Beču među slikama i nacrtima naših gradova u rukopisu s naslovom »Mappae geographicae regni Hungariae . . . adjectis ichonographiis«. Prikazuje Gornji grad i Kaptol, njihove utvrde, skupine kuća i najmarkantnije građevine: crkve i samostane. Izrađen je u strateške svrhe.

2. NACRT ZAGREBA

iz prve polovine 17. st. (oko 1639)

Original se nalazi u Državnom arhivu u Beču u zbirci nacarta starih naših gradova, koja nosi naslov »Vierzigzwei saubere Abrisse verschidenen Gränzfestungen, Schlössern und Städte in Hungarn, ungefähr von den Jahren 1660—1664«. Zbirka je nekada bila vlasništvo kneza Raymonda Montecucculija, koji je ove nacerte dao izraditi. Ovdje su prvi puta dva glavna zagrebačka naselja prikazana realnije i potpunije s građanskim kućama, crkvama, utvrdama i Podgrađem.

3. SLIKA ZAGREBA

iz druge polovice 17 st. (1689. god.)

Iz djela Ivana Vajkarta Valvazora »Die Ehre des Herzogthums Krain«, Nürnberg, 1689. Na slici su prikazane istočna i južna strana Gornjega grada, a ispod njih, u nestvarnom odnosu, Kaptol sa starom katedralom.

4. SLIKA ZAGREBA

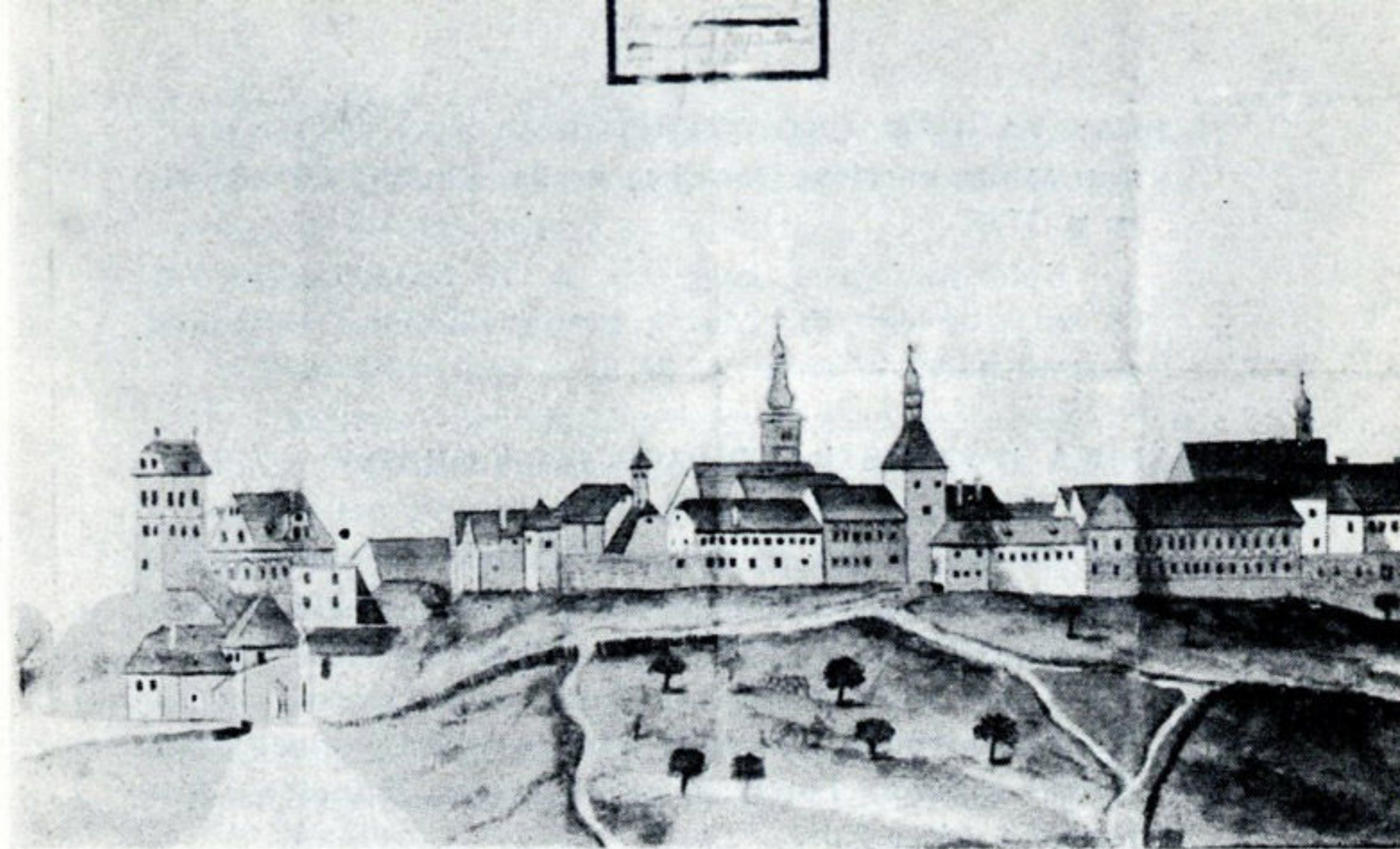
iz trećeg decenija 18. st. (oko g. 1729)

Akvarel. Iz zbirke slika i karata naših mjesta i gradova, priloženih rukopisu »Weiss, Relatio germanica de statu limitum contra Turcos in Croatia cum mappa... adjectis simul delineationibus et prospectibus propugnaculorum et arcium 1729«. Ovaj rukopis se nalazi u bivšoj Dvorskoj knjižnici u Beču.

5. PRIKAZ ZAGREBA NA MAJSTORSKOM LISTU

iz kraja 18. st.

Kolorirani bakrorez, vel. 17 cm : 33 cm. VI. Muzej grada Zagreba. Prikazan dio grada od stare Harmice (danas Trg Republike) i gornjeg dijela Vlaške Vesi do Mesničke ulice s Ilicom, Dugom i Bregovitom ulicom, te Gornjim gradom i Kaptolom.

Ljudevit Bužan, Pogled na južnu stranu Gornjeg grada (8)

6. PRIKAZ ZAGREBAČKOG GORNJEG GRADA (GRADECA) na zemljopisnoj karti iz g. 1757.

Akvarel, sign. Joan. Nep. Szaloky, vel. 64 cm : 47 cm. VI. Povijesni muzej Hrvatske u Zagrebu. Karta nosi naslov »Tabella veteris et novae Zagrabia Varasdinum ducentium Viarum Ichonographiam exhibens«, a prikazuje stari i novi put od Zagreba do Varaždina. U donjem desnom uglu nacrtan je na brežuljku Gradec s natpisom »Zagrabia«.

7. PLAN ZAGREBAČKOG TERITORIJA

s urisanim nacrtom Gornjega grada, Kaptola i Podgrada iz g. 1766.

Kolorirani crtež geometra A. L. Kneidingera. Vel. 68 cm : 44 cm. Vl. Muzej grada Zagreba. Najstariji poznati nacrt te vrste.

8. SLIKA JUŽNE STRANE GORNJEGA GRADA

iz g. 1792.

Akvarel Ljudevita Bužana, vel. 35 cm : 56 cm. Vl.: Muzej grada Zgreba. Precizno su naslikani svi značajniji objekti u ovom dijelu grada: Mesnička vrata (lijevo), iznad njih bivša Pongračeva kuća, zatim kapucinski samostan i njegova crkva sv. Marije, južna gradska vrata Dverce s kulom Lotrščak, pa gimnazija, Markova i Katarinska crkva i dr.

9. PRIKAZ ZAGREBA NA MAJSTORSKOM LISTU

iz početka 19. st. (oko g. 1830)

Bakrorez, vel. 47 cm : 56 cm. Vl.: Muzej grada Zagreba. Prikazani su isti dijelovi grada kao na koloriranom majstorskom listu iz kraja 18. st. (Naveden pod br. 5).

10. PRIKAZ ZAGREBA NA MAJSTORSKOM LISTU

iz 1822. godine

Drvorez, vel. 35 cm : 39 cm. Vl.: Muzej grada Zagreba. Srodan prikazima Zagreba na majstorskim listovima iz kraja 18. i početka 19. st. (Navedeni pod br. 5 i 9).

11. SLIKA ZAGREBA S KARTE ZAGREBAČKE

BISKUPIJE iz 1822. godine

Crtež geometra Josipa Szemana, vel. 57 cm : 76 cm. Obuhvaćeno je cijelo područje grada od Petrove crkve

u Vlaškoj ulici do Mesničkih vrata. Gornji grad je spojen stubištem sa Donjim i uređena je već i Južna, današnja Štrosmajerova, promenada.

12. PLAN ZAGREBA

iz dvadesetih godina 19. st.

Izdanje zagrebačkog ekspeditora poštanskih kola Petra Haillera. Fotografija. Original izgubljen. Nacrtani su Gornji grad i Kaptol, centralni dio Donjega grada s Trgom Republike, Ilicom i dijelovima Vlaške i Petrinjske ulice. Plan je izrađen shematski, ali je zanimljiv i kao preteča prve katastralne mape Zagreba.

13. SLIKA ZAGREBA

oko 1840. godine

Litografija Josipa Lechnera, vel. 12 : 19 cm. Vl.: Muzej grada Zagreba. Pogled s jugozapadne strane na Gornji i dio još nerazvijenog Donjeg grada, južno od Ilice i Mesničke ulice.

14. SLIKA KAPTOLSKOG DIJELA GRADA

oko 1840. godine

Litografija Josipa Lechnera, vel. 12 cm : 19 cm. Vl.: Muzej grada Zagreba. Pogled s livade s jugoistočne strane grada, neposredno ispod kućica na početku Vlaške ulice, biskupskog dvora i katedrale.

15. SLIKA KIPNOG (ILIRSKOG) TRGA

iz četrdesetih godina 19. stoljeća

Crtež olovkom i bijelom kredom, vel. 22 cm : 31,7 cm. Vl.: Marija Junković, Zagreb. S lijeve strane vidi se završetak Duge ulice s danas već nestalim zgradama i zidanom ogradom, a u pozadini stara katedrala.

16. PLAN GORNJEGA GRADA

iz 1845. godine

Izrađen povodom krvoprolića na Markovom trgu 29. VII. 1845. (Srpanjske žrtve). Vel., 41 cm : 32 cm. Vl.: Muzej grada Zagreba.

17. SLIKA ZAGREBA IZ TRIDESETIH GODINA

19. stoljeća

Akvarel Kronbacha, vel. 41 cm : 57 cm. Vl.: Muzej grada Zagreba. Pogled s južne strane na Kaptol, Gornji i Donji grad. Ovaj je još u zametku, a na mjestu današnjeg njegovog središta prostiru se oranice, polja, livade i pašnjaci.

18. SLIKA ZAGREBA

iz 1859. godine

Ulje Dragutina Starka, vel. 87 cm : 120 cm. Vl.: Muzej grada Zagreba. Pogled na Gornji grad, Kaptol i savsku nizinu sa sjevera. U prvom planu seljaci iz zagrebačke okolice u starim nošnjama.

19. SLIKA MARKOVOG TRGA

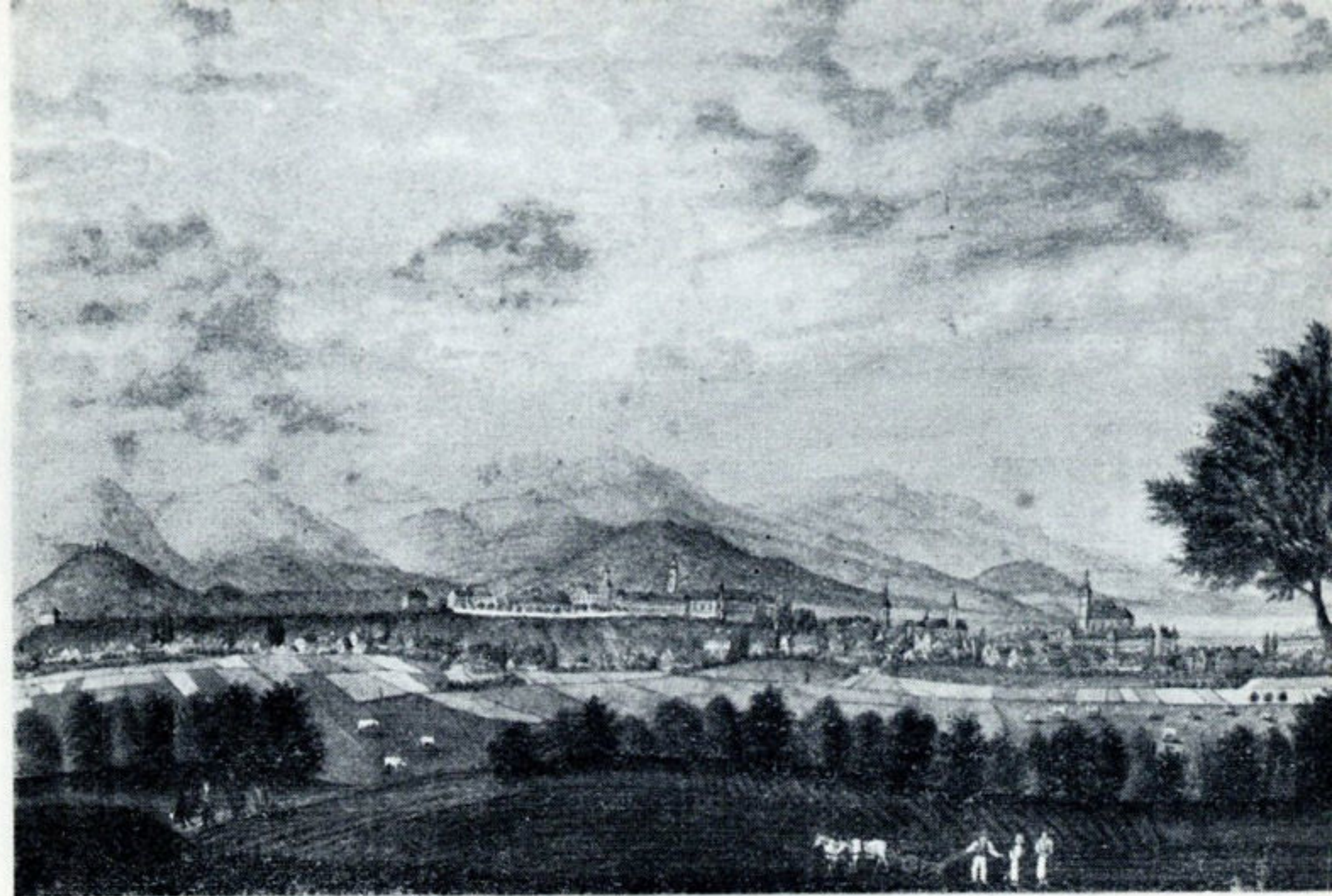
iz 1846. godine

Ulje J. Strohbergera, vel. 34 cm : 65 cm. Kopija Mire Marochino. Vl.: Muzej grada Zagreba. (Original u vlasništvu porodice Kiepach, Zagreb). U sredini trga kip Bogorodice, podignut u 17., a uklonjen u drugoj polovici 19. stoljeća, i crkva sv. Marka u svojem starom obliku prije restauracije. Sve ostalo uglavnom isto kao danas.

20. SLIKA ZAGREBA

oko 1855. godine

Litografija F. Daubači-Doljske, vel. 40,5 cm : 51,5 cm. Vl.: Muzej grada Zagreba. Pogled na grad sa sjeveroistočnog brežuljka u blizini Gupčeve Zvijezde. U prednjemu planu vide se ostaci nekadašnjeg Alagovićeve vrta.

Kronbach, Zagreb tridesetih godina 19. stoljeća (17)

21. SLIKA ZAGREBA

oko 1860. godine

Litografija J. Hühna u boji, vel. 43,5 : 57 cm. Vl.: Muzej grada Zagreba. Pogled na grad s juga, otprilike s mjesta, gdje danas stoji Glavni kolodvor.

22. SLIKA GORNJEGA GRADA

iz 1864. godine

Fotografija crteža Franje Maticke. Original izgubljen. Zanimljiv, jer donosi neke arhitektonske promjene u odnosu prema ranijem stanju i sadrži neke arhitektonske elemente, koji danas više ne postoje.

23. SLIKE RAZNIH DIJELOVA GRADA

oko 1860. godine

Kolorirana litografija Julija Hühna, vel. 40 cm : 55.5 cm Vl.: Muzej grada Zagreba.

24. SLIKA ZAGREBA

iz 1859. godine

Litografija Ivana Zachea, vel. 60 cm : 86 cm. Vl.: Muzej grada Zagreba. Pogled na grad s juga, otprilike od srednjeg dijela Petrinjske ulice.

25. PLAN ZAGREBA I OKOLICE

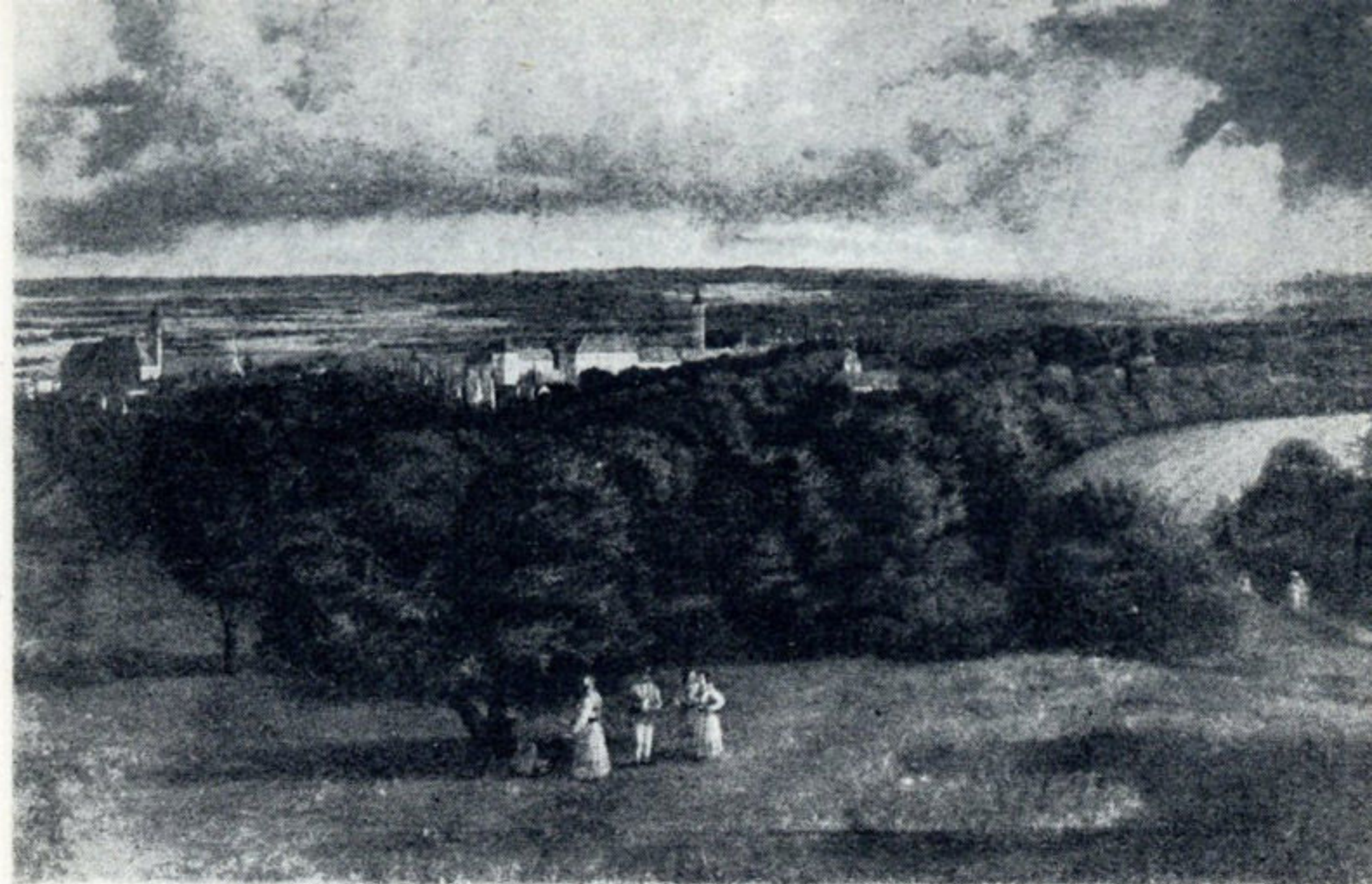
iz 1853/4. godine

Vel. 67 cm : 77 cm. Vl.: Muzej grada Zagreba. Najstariji pravi plan Zagreba, štampan u Beču u vrijeme apsolutizma.

26. SLIKA TRGA REPUBLIKE

oko 1860. godine

Kolorirana litografija Julija Hühna, vel. 20 cm : 27 cm. Vl.: Muzej grada Zagreba. Na sjevernoj strani još stoje stare, većinom jednokatne kućice, a na južnoj bolnica milosrdne braće, građena krajem 18. stoljeća.

Dragutin Stark, Zagreb 1859. godine (18)

27. SLIKA ZAGREBA

oko 1860. godine

Kolorirani drvorez, izrezak iz nekih mađarskih novina. Vel., 15 cm : 31 cm. Vl.: Muzej grada Zagreba. Pogled sa bivšeg Rokovog groblja prema zapadnoj i južnoj strani Gornjega grada, na Donji grad i zgradu streljane u Tuškancu.

28.. SLIKA ZAGREBA

oko 1870. godine

Fotografija crteža, izdanog nakladom Albrechta i Fiedlera. Original izgubljen. Pogled na Gornji i dio Donjega grada s jugozapadne strane, s mjesta nešto zapadnijeg od današnjega Trga Maršala Tita. U prednjem planu prva željeznica.

29. SLIKA ZAGREBA

oko 1870. godine

Fotografija crteža, izdanog nakladom Lav. Hartmana. Original izgubljen. Pogled na grad s južne strane, otprilike s mjesta današnjeg Glavnog kolodvora.

30. SLIKA ZAGREBA

oko 1870. godine

Fotografija crteža, izdanog nakladom Lav. Hartmana. Original izgubljen. Pogled sa Štrosmajerovog šetališta preko krovova kuća u Dugoj ulici, Trga Republike i Kapitola prema jugoistoku.

31. SLIKA ZAGREBA

oko 1870. godine

Fotografija crteža, izdanog nakladom Lav. Hartmana. Original izgubljen. Pogled sa Štrosmajerovog trga na dio Donjega grada između Frankopanske i Marinkovićeve ulice. Donji grad je prema jugu sezao nešto niže od današnje Masarikove ulice.

32. SLIKA DONJEGA GRADA

oko 1886. godine

Otisak crteža M. Methudija, vel. 45 cm : 74 cm. Vl.: Muzej grada Zagreba. Središte grada dosiže prema jugu nešto niže od današnjeg Zrinjevca, Ulice Braće Kavurića i Trga Maršala Tita.

33. SLIKA ZAGREBA

iz pedesetih godina 19. stoljeća

Litografija, prilog Agramer Zeitunga, vel. 23.5 cm : 32.5 cm. V.: Muzej grada Zagreba. Pogled s juga, iz današnjeg središta grada, gdje se još prostiru livade i pašnjaci.

34. SLIKA ZAGREBA

oko 1860. godine

Drvorez Poireta, izrezak iz nekih ilustriranih njemačkih novina. Vel. 16 cm : 32 cm. Vl.: Muzej grada Zagreba. Pogled s bivšeg Rokovog groblja prema zapadnoj i južnoj strani Gornjega grada, na Donji grad i zgradu streljane u Tuškancu.

35. SLIKA ZAGREBA

oko 1860. godine

Bakrorez Wernigka, vel. 26 cm : 44.5 cm. Vl.: Muzej grada Zagreba. Pogled s juga na Gornji grad, Kaptol i još nerazvijeni Donji grad, čijim područjem među livadama teče potok Tuškanec.

36. SLIKA ZAGREBA

iz 1880. godine

Drvorez po crtežu Lafitea. Izrezak iz »Leipziger Illustrierte Zeitung«, vel. 16.5 cm : 23.5 cm. Vl.: Muzej grada Zagreba. Pogled s jugoistočne strane. Poljima Donjega grada protječe potok Medveščak.

37. SLIKA SREDIŠTA DONJEGA GRADA

iz 1866. godine

Akvarel Gjura Friedricha, vel. 42 cm : 45.5 cm. Vl.: Muzej grada Zagreba. Pogled sa Štrosmajerovog šetališta u pravcu još neizgrađene Gundulićeve ulice, gdje se na kraju vide zgrade stare plinare.

38. SLIKA TRGA REPUBLIKE (JELAČIĆEVOG TRGA)

iz 1864. godine

Izradio od kose Sandegiacomo, vel. 50 cm : 80 cm. Vl.: Muzej grada Zagreba. Pogled na zapadni i sjeverni dio trga, gdje još stoje male jednokatnice, te na jugoistočni dio Gornjega grada.

39. ŠETALIŠTE GRIČ

1862. godine

Akvarel Josipa Svobode, vel. 44.5 cm : 60 cm. Vl.: Muzej grada Zagreba. U pozadini zgrada realke prije pregradnje, sprijeda daci u karakterističnim odijelima onoga vremena, a s desna pogled na još neizgrađena polja Donjega grada.

40. SLIKA ZAGREBA

iz 17. stoljeća s inicijalom S.

Bakrorez iz neke knjige, vjerojatno prve polovine 18. stoljeća. Vel. 9 cm : 9 cm. Vl.: Muzej grada Zagreba. Pogled na Kaptol i Gornji grad. Prikaz srodan Valvazorovu iz 1689. godine.

41. SLIKA ZAGREBA

iz 1853. godine

Litografija Ivana Zaschea, otisak u albumu »Park Jurja Ves«, Wien (1853.) Vl.: Muzej grada Zagreba. Pogled s jugoistoka na katedralu, biskupski dvor i Gornji grad.

42. SLIKA ZAGREBA

oko 1860. godine

Litografija Julija Hühna, vel. 11 cm : 21.5 cm (Straga tiskanica za namiru s firmom J. Hühna). Vl.: Muzej grada Zagreba. Pogled na Gornji grad i katedralu s jugoistočne strane.

43. SLIKA KAPTOLA NA POSLUŽAVNIKU

iz prve polovine 19. stoljeća

Ulje na limu, vel. 37.5 cm : 50 cm. Vl.: Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb.

44. SLIKA BISKUPSKOG DVORA NA POSLUŽAVNIKU

iz prve polovine 19. stoljeća

Ulje na limu, vel. 34 cm : 44 cm. Vl.: Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb.

45. SLIKE ZAGREBA I NEKIH NJEGOVIH OBJEKATA NA IGRAČIM KARTAMA iz sredine 19. stoljeća

Karte izradene u zagrebačkoj radionici karata J. Bäcka. Vl.: Muzej grada Zagreba.

štampano u štampariji »Prosvjeta«, Zagreb